

Nikolaas (soms ook wat deftiger geschreven als Nicolaus) Westendorp werd 250 jaar geleden geboren en staat daarom dit jaar volop in de schijnwerpers, met name in Losdorp, waar hij lang woonde en stierf. Daar is 2023 zelfs uitgeroepen tot het Nikolaas Westendorp jaar en wordt op allerlei manieren aandacht besteed aan deze invloedrijke predikant, ouderheidkundige en schoolopziener.

In die laatste functie liet hij de Groningers van nu iets moois na: zo'n 175 schoolmeesterrapporten uit 1828 die goed bewaard zijn gebleven en bij de Groninger Archieven openbaar zijn gemaakt. „We hebben ze enkele jaren geleden gedigitaliseerd zodat ze via onze website geraadpleegd kunnen worden”, vertelt Michael Hermse van de Groninger Archieven. „Dat hebben we gedaan omdat de belangstelling voor deze rapporten groot was en is.”

Nee, bij de rapporten gaat het niet om die van de leerlingen waarin de meester schrijft dat het kind voor taal een 8 krijgt, voor rekenen een 5 en voor lezen een 7. Het zijn rapporten waarin schoolmeesters aan de hand van vragen hun visie geven op de dorpen waarin ze wonen en de mensen in hun omgeving.

Wat de aanleiding was voor die

‘Leugens, listen en bedrog onder den dekmantel van vroomheid’

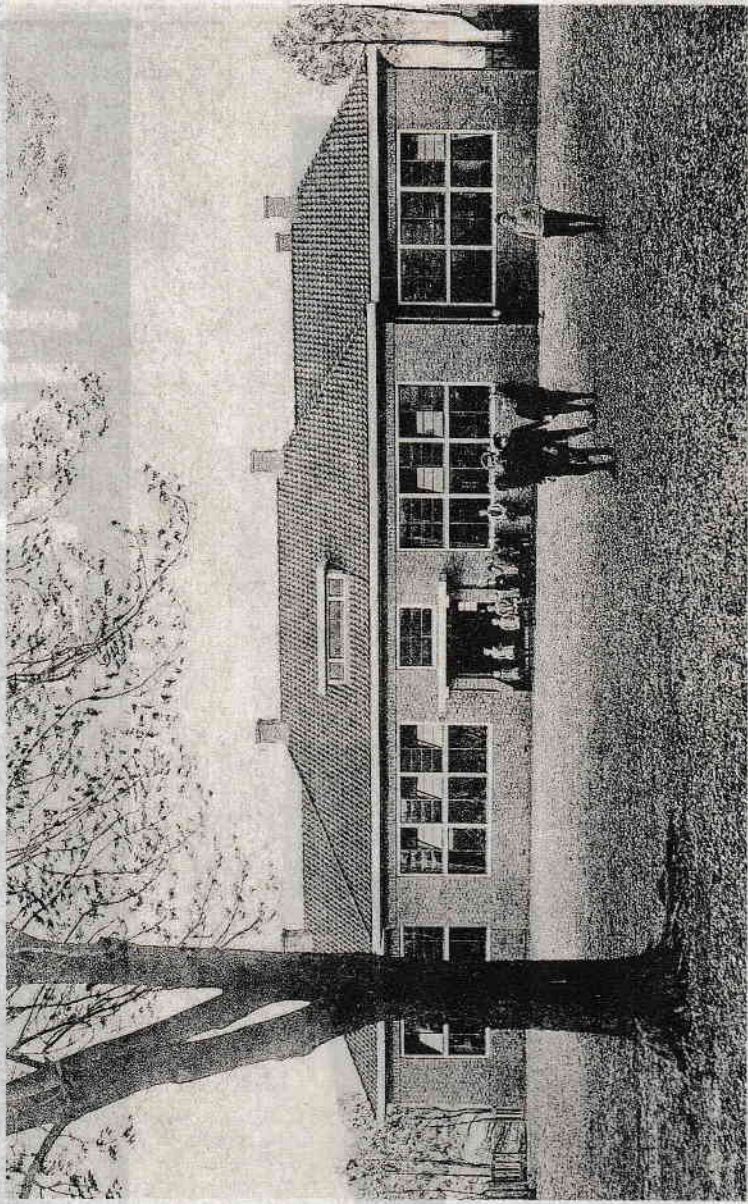
Hoe schoolmeesters op het Groninger platteland bijna 200 jaar geleden naar hun directe omgeving keken, weten we dankzij Nikolaas Westendorp.

MARCEL LOODEN

rapporten? De Commissie van Onderwijs in de provincie, waarin de schoolopzieners waren verenigd, wilde dat er een nieuw schoolboek kwam waarin van alles stond over de provincie Groningen, over de natuur en de mensen.

Westendorp kreeg de opdracht hiertoe een geologische en topografische kaart te maken. Omdat hij te weinig informatie daarvoor had, stuurde de Commissie op zijn verzoek een vragenlijst naar 200 schoolmeesters. Zo'n 175 gaven antwoord en hun rapporten zijn bewaard gebleven.

In de rapporten vertellen de onderwijzers over de natuur in hun dorpen, over de luchtkwaliteit, over de wijze waarop de dorpsbewoners hun brood verdienen, hoe ze hun vrije tijd doorbrengen, welke taal ze spreken. Natuurlijk zijn de antwoorden niet 'wettenschappelijk verantwoord', ze tonen vooral de blik en de mening van de

De nieuwe Westerscholen in Bellingwolde, ruim 100 jaar na het rapport van meester Brandt. FOTO'S GRONINGER ARCHIEVEN

‘Onder de geringe klasse en dienstboden leeft men veelal ruw’

schoolmeester. Maar toch lichten ze een mooie tip van de sluter over het dagelijks leven van toen.

Nee meester Sikkema in Aduard. Hij schrijft in zijn rapport over de inwoners van zijn dorp dat zij over het algemeen werkzaam zijn, 'gepaard met eene behoorlyke zuinigheid, mededeelzaam aan de armen en hulpbehoevenden.... Over het algemeen zijn zy godsdienstig; waaronder echter eenigen zyn die dwepen en die onder den dekmantel van vroomheid, allerhande

Het taalgebruik komt in alle rapporten ter sprake. Een van de vragen aan de meesters luidt namelijk: 'Hoe is hunne platte taal?'

Schoolmeester W. in Helpman is daar duidelijk in. 'Wyl de ingezetenen van Helpman zoo naby Groningen wonen en dagelijks met de inwoners der stad handelen en verkeeren, kan het niet anders of zy moeten hun plat Groningers nabootsen.' Meester W. prijst de vlijt en ijver van zijn dorpsgenoten en schrijft ook over de bodemge-

'éene kerk en eene hoofdschool en eene byschool westeinde' is. Hij schrijft ook dat de 'ingezetenen' wat de 'geringe klasse' betreft, vry werkzaam is. 'De boeren zelf werken weinig of niet, maar houden zich bezig met het opzigt over het werken van hun land, handelen nogal veel in paarden en andere vee... Onder de geringe klasse en dienstboden leeft men veelal ruw, maakt veel gebruik van kleine kroegen...' Brandt's collega's in al die andere Groninger dorpen nenden hun

het algemeen zijn zy godsdienstig; waaronder echter eenigen zyn die dweepen en die onder den dekmantel van vroomheid, allerhande leugens, listen en bedrog verbergen.

Hij schrijft verder over de grote variatie aan beroepen die de inwoners uitoefenen, dat er twee kerken, een openbare school en een leesgezelschap zijn. Over de 'luchtgesteldheid' schrijft hij: 'Zy is in den winter vochtig en koud, en in den zomer zeer warm, en is daarom, waarschylyk, de oorzaak van de najaarsgalkoortsen.'

Groeten uit Aduard.

Nieth' Amst. No. 1130.

Het leven in Aduard werd bijna 200 jaar geleden beschreven door meester Sikkema

zy moeten hun plat Groningers nabootsen. 'Meester W. prijst de vlijt en ijver van zijn dorpsgenoten en schrijft ook over de bodemgesteldheid en over de waterwegen in de buurt.

In Bellingwolde wordt het rapport geschreven door meester Brandt. Dat dorp heeft anno 2023 vier scholen die nadenken over één nieuw onderwijsgebouw waarin zij afzonderlijk (niet door te fuseren) een plekje krijgen. Maar hoe was de situatie in 1828?

Meester Brandt schrijft dat er

Onder de geringe klasse en die meest boden leeft men veelal ruw, maakt veel gebruik van kleine kroegen...

Brandt's collega's in al die andere Groninger dorpen pendden hun mening neer, soms milder, soms nog venijniger, en gaven zo Nikolaas Westendorp de informatie die hij nodig had. Hij gebruikte die om een al bestaand aardrijkskundig en geschiedkundig boek over Groningen te herschrijven. Hij gaf zo de kinderen van toen een nieuw leerboek. Maar hij en al die schoolmeesters gaven ons, Groningers van nu, ook een mooie schets van de provincie anno 1828.